४८. प्रथमोपचराची आवश्यक तंत्रे :

(अपघात व प्रथमोपचार)

अपघात	प्रथमोपचार तंत्र
१) सर्पदंश	शिरेतून उताऱ्याचे इंजेक्शन देणे, आवळपट्टी व काठी बांधून हालचाल होऊ न देणे, श्वसन थांबत असल्यास निओस्टिग्मीन + ॲट्रोपीन इंजेक्शन शिरेतून देणे.
२) विंचूदंश	दंशाच्या जागी पोटॅशियम परमँगनेट दाबणे व लिंबू पिळणे. तुरटी भाजून लावणे, लिग्नोकेन इंजेक्शन देणे.
३) जखमा	रक्तस्त्राव थांबवणे (दाब किंवा चिमटा) जखमा शिवणे, बांधणे.
४) अस्थिभंग	अस्थिभंग बांधून स्थिर करणे.
५) विद्युत धक्क्याने हृदयविकार झटका	कृत्रिम हृदयक्रिया (दाब देणे), कृत्रिम श्वसन (तोंडाने किंवा छातीवर दाब देऊन).
६) बुडणे	छातीवर दाब देऊन पाणी बाहेर काढणे, घशातून द्राव काढणे (सक्शन), कृत्रिम श्वसन व हृदयक्रिया.
७) पोटात विषारी पदार्थ जाणे	उलटी करवणे (मिठाचे पाणी पाजणे, घशात बोटे घालणे) कीटकनाशके असल्यास शिरेतून चार–पाच ॲट्रोपीन इंजेक्शने देणे.
८) शोष (अतिसार), भाजणे, उष्माघात	जलसंजीवनी देणे, शिरेतून सलाईन देणे.
९) खूप ताप चढणे	कोमट पाण्याने अंग पुसून ताप उतरवणे.
१०) बाळंतपण	नाळ बांधणे व कापणे, बाळाचा श्वसनमार्ग साफ करणे, रक्तस्त्राव आपोआप थांबत नसल्यास गर्भाशय चोळून, दाबून व मेथर्जिन इंजेक्शन देणे, स्वच्छ कपडा व हाताची मूठ वापरून गर्भाशय दाबणे व रक्तस्त्राव थांबवणे.
११) कुत्रे चावणे	साबणाच्या पाण्याने जखमा धुवून काढणे

ही प्रथमोपचाराची अंगे आत्मसात क्रणे तसे सोपे आहे. पण मुख्य म्हणजे प्राथमिक आरोग्यकेंद्र किंवा ग्रामीण रुग्णालयात ती प्रत्यक्ष पाहणे व शिकणे आवश्यक आहे. त्यामुळे त्यांचे तपशीलवार वर्णन इथे दिलेले नाही.